

LUND UNIVERSITY

Från domarring till transithall – Vem inreder rättens rum?

Sunnqvist, Martin

Published in:

Rättshistoria som senmodern rättsvetenskap

2006

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Sunnqvist, M. (2006). Från domarring till transithall – Vem inreder rättens rum? I K. Å. Modeer, & M. Sunnqvist (Red.), *Rättshistoria som senmodern rättsvetenskap: Julbok 2006* (s. 101-113). (Från Schlyters lustgård; Vol. 5:2006). Corpus iuris.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Från domarring till transithall

*Rätt och konst, aktörer och strukturer – reflektioner med exempel
från Ängelholms och Helsingborgs tingshus*³⁴

Martin Sunnqvist

När man går över det kullerstensbelagda Tingstorget i Ängelholm fångas blicken av tingshuset. Byggnaden uppfördes åren 1860-61 i ett plan och tillbyggdes med ytterligare ett plan och med en absid till tingssalen år 1924. Den rödputsade fasadens mitt- och sidopartier markeras av gula pilastrar, och taket är ett valmat sadeltak krönt med en lanternin med spira och balansvåg högst upp. Över den gamla entrédörren i husets mitt finns en balkong med Södra Åsbo och Bjäre häraders vapen, en gående björn respektive S:ta Tora hållande en bok och en palmkvist.

Åren 1954-56 byggdes tingshuset till med en ny kanslibyggning på dess västra sida och en förbindelsebyggnad mellan det gamla tingshuset och det nya kansliet. I förbindelsebyggnaden finns den nya huvudentrén, som omges av en mosaik utförd av konstnären Ralph Bergholtz.³⁵ Ralph Bergholtz har själv beskrivit tankarna bakom mosaiken.

”Med utgångspunkt från den nya gavelns karaktäristiska takvinkel rör sig linjespelet i vågor genom mosaiken för att slutligen tona ut i det gamla tingshusets pilastrar. Färgens växlingar mellan gröngult och tegelrött understryker rörelsen. Avsikten har med andra ord varit, att mosaiken skulle fungera som någon sorts hjärta, som sätter hela fasadkomplexets linjer i en rytmisk rörelse.”

Han har vidare berättat att idén i bildframställningen har varit

”ett organiskt samband mellan gammalt och nytt – kontinuiteten i rättsmedvetandets utveckling”.

³⁴ Denna artikel är en omarbetad version av ett anförande, hållet vid symposiet *Rättslig iscensättning. Visualisering – Medialisering – Ritualisering* i Köpenhamn den 6-8 november 2006 inom ramen för projektet *Nordens rättsliga kartor i förändring*.

³⁵ Ralph Bergholtz, f. 1908, d. 1988. Se vidare *Svensket konstnärslexikon* I s. 151.

Bild 1: Mosaiken på Ängelholms tingshus.

Fotografi Martin Sunnqvist.

I det vänstra väggfältet

”urskiljer man tre karyatidiska^[36] gestalter syftande på laggemensskapens utvidgning över allt större områden: Lagmannen som själv ’gömde lagen’ för boplatsens folk [---]. Valdemar Sejr, som skrev den första Skånelagen^[37] för de danska färgerna i sin sköld. Gustaf Cronhielm, ordförande i lagkommissionen, som utarbetade ’Sveriges Rikes lag’. De åtföljas av symboler för tro och makt – Torshammaren och svärdet, korset och bödelsyxan, det svenska lejonet.”

I den övre delen av konstverket finns arkitekturdetaljer som skall visa civilisationens utvecklingsfaser, och nedtill visas rättsmedvetandets utveckling

”från ’den starkares rätt’ via envigen vid tingen, ’järnbörden’, samhällets vedergällning, frihetsstraffet och straffarbetet mot en allt vidsyntare straffuppfattning. Rättens symboler, svärdet och vågen, leder över entrén till högra väggfältet, där mot bakgrund av fallande bomber ett nytt träd planteras, syftande på en ny allomfattande rättsordning med dess organisering i rot, stam och grenar. Epoken antyds av NF:s och FN:s byggnader.”^[38]

Ralph Bergholtz har på detta sätt placerat in Ängelholms tingshus mitt i rättsutvecklingen från lagmannen på det medeltida tingen till nutidens internationella rättsordning. Beställare var tingshusbyggnadsskyldige, där häradshövdingen och nämndemännen hade

³⁶ En *karyatid* är i klassisk arkitektur ett stöd utformat som en skulpterad kvinnofigur. Här avses tre manspersoner i mosaiken stående på byggnadens stenfot och symboliskt stöttande taket med huvudena.

³⁷ Snarare: under vars regeringstid Skånelagen nedtecknades.

³⁸ ”Tingshusmosaik; beskrivning av konstnären Ralph Bergholtz” i *Tingshusbyggnadsskyldiges i Södra Åsbo och Bjäre domsaga arkiv*, Landsarkivet i Lund.

det avgörande inflytandet.³⁹ De var medvetna om konstverkets symboliska betydelse och om sin möjlighet att påverka dess utformning, men deras eventuella synpunkter på detta finns inte bevarade.⁴⁰ Mosaikens budskap är fortfarande aktuellt, och vi är fortfarande i det sista skedet i dess tidsaxel. Det enda som avslöjar att det har gått 50 år sedan mosaiken gjordes är att symbolerna för nutidens internationella rättsordning är placerade något perifert, som om de väntar runt hörnet, medan de nu är av central betydelse.

Går man nu in genom entrén och sedan till vänster, kommer man till tingssalen, som ligger innanför den gamla huvudentrén. Tingssalen är anslående, med mörka väggar och med rätten placerad i en halvcirkel i absiden. Fönstret bakom domarstolen har målat glas, och detta konstverk är framställt av samme konstnär, Ralph Bergholtz, år 1946 eller tjugo år före mosaiken.

I mitten av glasmålningen finns en ring av stenar, en domarring, med en ek i mitten. Därutöver finns domare, tingsmenighet och parter, varav den ene anklagar och den andre

³⁹ 26 kap. 4 § byggningsbalken. Se vidare Kjell Å. Modéer, *Den svenska domarkulturen – europeiska och nationella förebilder*, Lund 1994, s. 32-35, 67-69.

⁴⁰ Vid extra tingshusstämma ”inför häradshövdingen i Södra Åsbo och Bjäre domsaga --- å tingshuset i Ängelholm den 17 mars 1954” beslutade tingshusbyggnadsskyldige om tillbyggnad till tingshuset och utsåg en kommitté att fatta alla beslut som inte ankom på tingshusstyrelsen. Byggnadskommittén, som bestod av häradshövdingen G. A. Eriksson, ordförande, landsfiskalen Erik Söderholm, nämndemannen, sedan häradsdomaren, Stefan Svensson och byggmästaren Jean Christiansson, fick vid möte den 18 maj 1955 meddelande av stadsarkitekten Arne Lindström, som ritat tillbyggnaden, att konstnären Ralph Bergholtz var sysselsatt med att utarbeta förslag till tegelmosaikbeläggning på mellanbyggnaden. Vid nästa sammanträde – den 23 maj 1955 – var en skiss tillgänglig. Kommittén ansåg att det borde ankomma på tingshusstyrelsen ”att besluta, huruvida förslaget – i oförändrad form eller efter någon omarbetning – skall komma till utförande”. Vid genomgång av samtliga tingshusbyggnadsskyldiges handlingar utom verifikationerna har jag ej kunnat finna tingshusstyrelsens protokoll för 1955 eller dessförinnan, vilket innebär att jag inte kunnat inhämta någon upplysning om de överväganden som föregick anlitaandet av Bergholtz eller eventuella synpunkter på hans skisser. Ett protokoll från tingshusstyrelsen den 16 januari 1956 synes, såvitt jag nu kunnat finna, vara det äldsta styrelseprotokoll som är bevarat; arkivet, som finns i Lunds landsarkiv, är ännu oförtecknat och helt oordnat. Ledamöter i tingshusstyrelsen var häradshövdingen och några nämndemän. – Den 7 juli 1955 var Bergholtz närvarande vid byggnadskommitténs möte och demonstrerade en skiss över mosaiken över dörrpartiet. Inget beslut fattades, och Bergholtz upplyste att han i sinom tid skulle förete en skiss i naturlig storlek över hela mosaiken. Samma dag träffades emellertid ett avtal om arbetets utförande, och det skulle vara slutfört den 1 november 1955.

svär en ed. Till *dexter* om domarringen finns en bonde med våg i höger hand och en yxa i bältet. Bakgrunden är en timmerstuga och en nyplöjd åker samt en ryttare med en budkavle med runtecken. Till *sinister* om domarringen finns *Magnus Rex*, kung Magnus Eriksson av Sverige, Norge och Skåne. Magnus är krönt och bär ett svärd och en skriftrulle med sitt namn på latin. Han står mot bakgrund av en stenbyggnad och en skrivande munk. Längst ned på *dexter* sida finns en grupp personer som verkar vilja ta lagen i egna händer, och på motsatt sida finns en grupp personer som lyssnar till lagen.

Högst upp i mitten finns Jesus Kristus i en mandorla.⁴¹ Hans händer är lyfta, och människorna på hans högra sida sonar sina brott medan de på hans vänstra sida ser mot himlen. På Kristi högra sida finns Södra Åsbo härads vapen, *i fält av silver en upprest svart björn*, och på hans vänstra sida finns Bjäre härads vapen, *i fält av guld en med gyllene krona krönt rödklädd kvinnofigur (S:ta Tora) hållande i höger hand en röd uppslagen bok och i vänster hand en röd palmkvist*.⁴²

Bilden har en tydlig lodrät delning. Den ur domarens i domarringen perspektiv, som sammanfaller med åskådarens perspektiv, högra hälften, innehåller åklagaren eller kåranden, lagen, kungen med namn på latin, de lyssnade undersåtarna, de mot himmelen seende troende och vapnet med helgonet, boken och palmkvisten.

⁴¹ Enligt Therese Andersson, Ralph Bergholtz, *En glasmålning på Ängelholms tingsrätt*, uppsats inom Nordisk konst, vårterminen 1994, Lunds universitet (i tingshusprojektets handlingar om Ängelholms tingsrätt), s. 10, finns på Skissernas museum i Lund en skiss av Ralph Bergholtz från 1948 med en – förutom händernas hållning – näst intill identisk Kristus-bild till Kvistofta kyrka. Jfr också *Svenskt konstnärslexikon* I s. 151, där det framgår att Bergholtz utfört sex stora glasmålningar med bibliska motiv till Väsby kyrka i Skåne. Jfr angående tingshusprojektet Ylva Blank och Eva Löfgren, ”Tingshusen – en väg till kulturhistorien” i *Byggnadskultur* 4/99, s. 22-25. – Detta är veterligen den enda tingsrätt i Sverige med en bild av Kristus. I detta perspektiv blir inredningsarkitekten Beate Ellingsens uttalande ”Kirkerommet har altartavlen. Rettssalene har riksväpnet” särskilt intressant (”Rom og rett” i *Nordisk tidskrift for kriminalvidenskap* 1995 s. 301). Beate Ellingsen resonerar utförligt om inredning av tingshus utifrån sitt arbete med Oslo Tinghus.

⁴² Detta är de äldre häradsvapnen; år 1955 fastställde Kungl. Maj:t i rött fält en i fotsid dräkt klädd, stående kvinnogestalt av guld, krönt med en blå krona och hållande i högra handen en uppslagen blå bok, i den vänstra en blå palmkvist för Bjäre härad och i fält av guld en störtad grön inböjd spets, på vardera sidan åtföljd av en grön bokkvist för Södra Åsbo härad.

Bild 2: Glasmålningen i Ängelholms tingshus.

Fotografi Martin Sunnqvist.

Den vänstra halvan innehåller svaranden, budkavlen med runor, bonden, de upproriska, de som sonar sina brott och vapnet med björnen, som faktiskt i strid med heraldikens *courtoisie*-regler⁴³ tar avstånd från Jesus genom att vända honom ryggen. Tre delar är förenande och upphäver motsättningen: Kristus, domarringen och Justitia-attributet där bonden håller balansvågen och kungen svärdet.

⁴³ Figurer i vapen är i allmänhet riktade till *dexter*, eftersom de på det sättet ser ut att röra sig i samma riktning som den som håller skölden i sin vänstra hand; i höger hand hålls svärdet. Undantag är fall av *courtoisie*, där vapnet spegelvänds för att visa artighet mot något på *sinister* sida. *Dexter* och *sinister* (höger och vänster) används i perspektivet från sköldens bärare. Redan Bartolus av Saxoferrato, eller snarare svärsonen och utgivaren Nicola Alessandri, tog upp frågan om *courtoisie* i *Tractatus de insigniis et armis*; dock har verkets sentida utgivare inte förstått betydelsen av regeln (se Osvaldo

Sammantaget bör bilden anses symbolisera rättens legitimitet och dess historiska och folkliga förankring. Genom ett förbund mellan Gud, kung och folk är lagen stiftad; den lag som är Guds lag,⁴⁴ kungens lagstiftning och folkets praktiserade och på tingen bekräftade rätt. 1809 års regeringsform byggde på att makt fanns hos kungen och ständerna, vilka inom konungamaktens ram tillsatte oberoende domstolar att ansvara för rättskipningen. Frågan om 1809 års regeringsform byggde på svensk tradition eller influenser utifrån har föranlett omfattande diskussioner,⁴⁵ men under 1940-talet var det historicerande synsättet inflytelserikt:

”[Konungen] dömer också själv och det i sista instans. Och så har det varit sedan mer än ett halvt årtusende. Redan i 1200-talets Svealagar framträder tesen om konungen såsom källan för all domsrätt, och i landslagen säges klart ifrån, att konungen har i sitt rike av Gudi högsta dom över alla världsliga domare.”⁴⁶

Det är inget hinder för tolkningen att domarringarna i de allra flesta fall har anlagts som gravar; eventuell betydelse vid hållandet av ting har de fått senare,⁴⁷ eller att Magnus Erikssons allmänna landslag inte omfattade Skåne och därmed inte Södra Åsbo och Bjäre domsaga. Vad det är fråga om är domarringen och lagstiftarkonungen som metaforer för rättskipning och lagstiftning. Eken är central; under en sådan sammanträdde tinget.⁴⁸ Som källa för sin kreativitet såg Ralph Bergholtz 1200-talets glaskonsthantverkare,⁴⁹ vilket, tillsammans med att häradshövdingen och nämndemännen

Cavallar, Susanne Degenring och Julius Kirshner, *A Grammar of Signs. Bartolo da Sassoferrato's Tract on Insignia and Coats of Arms*, Berkeley 1994, s. 156 not 8).

⁴⁴ Ordalydelsen ”--- jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter *Guds och Sveriges lag och laga stadgar* [kursiverat här]---” ingick i domareden till den 1 juli 1959, se vidare Martin Sunnqvist, ”Domareden och dess religiösa inslag”, publiceras i *Rättshistoriska skrifter* kring årsskiftet 2006-2007.

⁴⁵ Se Emma Rönström, ”Forskardebatten kring 1809 års regeringsform – Till frågan om grundlagens härkomst” i *Statsvetenskaplig tidskrift* 1997, s. 448-467, med hänvisningar.

⁴⁶ Fredrik Lagerroth, *1809 års regeringsform. Dess ursprung och tolkning*, Stockholm 1942, s. 63. Jfr också Henrik Munktel, *Det svenska rättsarvet*, Stockholm 1944.

⁴⁷ Birger Wedberg, ”Domarringar” i *Svensk juristtidning* 1942 s. 425-426.

⁴⁸ Sven Tito Achen, *Symboler omkring oss*, Stockholm 1975, s. 54. Se också John Watts, ”Looking for the State” i Peter Coss och Maurice Keen (red.), *Heraldry, Pageantry and Social Display in Medieval England*, Woodbridge 2002, s. 243-267, ssk. s. 249.

⁴⁹ Therese Andersson 1994 s. 3.

var de som bestämde om tingshusets utsmyckning⁵⁰ och att Ralph Bergholtz också smyckade kyrkorum lägger ytterligare aspekter till de historicerande och sakrala dragen i denna glasmålning.

I denna tingssal hölls i juni månad 2005 en mordrättegång, när vad som då sedan några år hade blivit Ängelholmsavdelningen av Helsingborgs tingsrätt lades ned. Tingsrätten flyttade till det nya tingshuset i Helsingborg, och rättegången fortsatte som om inget hade hänt i en av de moderna rättssalarna där.⁵¹

Även i Helsingborgs nya tingshus finns ett större konstverk, som är en integrerad del av byggnaden.⁵² Eftersom byggnaden uttryckligen byggts just som tingshus och konstverket tillkommit under den förutsättningen utgår jag i den fortsatta framställningen från att det förmedlar en bild av rätten. En relevant fråga vore annars om samma målning skulle ha kunnat utformas för till exempel ett sjukhus, en brandstation eller ett hamnkontor.

Målningens yttre begränsning kan beskrivas som en liggande rektangel, som vågrätt i mitten är avskuren av ett våningsplan. Konstverket finns på det sättet i två korridorer ovanför varandra, och på korridorernas motsatta sida finns en glasvägg som vetter mot tingshusets entrésida. I mitten finns en svart rektangel, som omges av först en grön, sedan en blå, därefter en orange och sist en gul rektangel. Konstverket är genombrutet av dörrar i ädelträfaner till tingssalar och andra rum.

⁵⁰ Tingshusstyrelsens protokoll finns, som framgår av not 7, inte bevarade från denna tid; tingshusbyggnadsskyldiges protokoll finns men avhandlar endast mer övergripande frågor.

⁵¹ Författaren till denna artikel var den 1 september 2004 till den 15 augusti 2005 tingsfiskal vid Helsingborgs tingsrätt med placering vid Ängelholmsavdelningen (dock utan att delta i handläggningen av det nämnda mordmålet). – I tingshuset i Ängelholm finns numera en fristående gymnasieskola, John Bauer-gymnasiet.

⁵² Jag förbiser inte att det i Helsingborg även finns det numera f.d. tingshuset (använt 1971-2005) på Gasverksgatan 9 och Luggude härads tingshus (använt 1896-1970) på Kaliforniegatan 3. Dessa byggnader saknar emellertid något större konstverk av intresse för jämförelsen. Återstår så Helsingborgs rådhus, vars utsmyckning i första hand återspeglar Helsingborgs stads historia.

Bild 3-4: Väggmålningen i Helsingborgs tingshus. Till vänster andra våningen, till höger första våningen.

Fotografi Martin Sunnqvist.

Konstnär är Ann Edholm,⁵³ som har anlitats av Statens konstråd. Tingsrätten bestämmer inte längre själv om utsmyckningen av sitt tingshus, utan detta sköts av tingsrätten, Domstolsverket, konstrådet och fastighetsägaren i samråd.⁵⁴ Konstverket heter

⁵³ Ann Edholm, f. 1953, har varit professor i måleri och bild vid Kungl. Konsthögskolan i Stockholm och Konsthögskolan Valand i Göteborg och är ledamot av Kungl. Akademien för de Fria Konsterna; www.statenskonstrad.se, den 1 november 2006.

⁵⁴ Som illustration till beslutsgången kan följande relateras. Vid ”brukarmöte”, varvid deltog representanter för tingsrätten, Domstolsverket, Pyramiden Arkitekter (senare Plain Arkitekter AB), WSP Jönköping, Ecoscape AB och GE Real Estate, den 11 februari 2004 (protokollet felaktigt daterat 2003) föredrog arkitekten Carl-Åke Bergström idéer om konstnärlig utsmyckning, varvid beslöts att Domstolsverket eller tingsrätten skulle översända ett brev till Statens konstråd. Tingsrätten hade enligt protokoll den 27 februari 2004 avsänt ett sådant brev i syfte att ordna ett möte med representanter för tingsrätten, konstrådet och Domstolsverket samt arkitekt- och inredningsarkitektfirman. Detta möte hade enligt protokoll den 26 mars 2004 genomförts. Enligt protokoll den 28 maj 2004 skulle ett nytt sådant möte hållas samma dag; motsvarande gällde den 24 juni 2004. Enligt protokoll från brukarmöte den 18 augusti 2004 skulle utfallet av kontakterna med konstrådet redovisas i slutet av september, vilket enligt protokoll den 16 september 2004 sköts upp till den 20 oktober 2004. Det uppdrogs då åt arkitekten Carl-Åke Bergström att ”bevaka Tingsrättens intresse”. Konstrådet skulle lämna sitt förslag till tingsrätten den 4 november 2004 kl. 13.30. Den 28 oktober 2004 är antecknat att redovisningen den 20 oktober 2004 enligt Bergström utföll mycket positivt. Mötet den 4 november 2004 hölls med ”inredningsgruppen”, där författaren till denna artikel var med (och ställde sig något frågande till konstverkets symbolik och överensstämmelse med byggnaden i

Transire, och tankarna bakom det har analyserats av konstkritikern och författaren, fil. dr Tom Sandqvist på konstrådets hemsida:⁵⁵ Sandqvist tar sin utgångspunkt i att ordet *transire* etymologiskt betyder ”gå över” eller ”överskrida” och hör samman med ”transitio” och ”transitering”, ”att gå igenom”. Denna betydelse återspeglas i konstverket genom att dörrarna till rättssalarna

”så att säga [...] har placerats direkt på målningen på samma gång som de har integrerats i den omedelbara bildgestalten som funktionella öppningar in i rummen bakom målningen. Titeln hänvisar också till det faktum att det golv- respektive takparti som delar den glasade fasaden går tvärsigenom målningen i nittio graders vinkel. Förutom att själva tingssalarna kan betecknas som ett slags transiteringsrum är det med tanke på tingshusets lokalisering i direkt anslutning till hamnen i Helsingborg inte heller oväsentligt att ordet ’transire’ dessutom används i den internationella skeppsfarten för de tulldokument med varor och gods som fartygen måste deklarerat i den aktuella utländska hamnen.”⁵⁶

Sandqvist skriver vidare att *Transire* inte

”är inte vilken abstrakt väggmålning som helst, om den ens är abstrakt med tanke på både de högst konkreta dörrarna i själva målningen och målningens omedelbara kroppsliga verkan. Det kan inte nog understrykas att *Transire* är en enda stor målning som håller ihop våningsplanen i en tematisk-visuell helhetsbild där glasfasaden samtidigt speglar den genomskurna bilden på samma gång som denna uppenbaras som en hel gestalt först då man utifrån blickar in genom fasaden. Målningens övre och undre parti befinner sig i skilda rum innanför fasaden samtidigt som målningen kombineras till den eftersträlvade helheten först i det yttre perspektivet.

övrigt). Den allmänna meningen i övrigt var, enligt de av ordföranden förda anteckningarna, att konstverket var ”utmärkt, briljant och strålade”. Vid nästa möte i inredningsgruppen, den 29 november 2004, ifrågasatte Domstolsverkets representant konstverket utifrån färgernas intensitet; vissa av färgerna var aggressiva och kunde enligt honom ha en icke önskvärd effekt på dem som uppehåller sig i lobbyn. Enligt en anteckning i slutet av protokollet har en kontakt tagits med konstrådet, som har sagt att de farhågorna är obefogade, eftersom de starka färgerna endast finns i 60 cm breda fält. Diskussionen slutade med att Domstolsverket och inredningsarkitekten vid brukarmöte den 10 december 2004 ”reservera[de] sig mot färgerna”. Vid möte den 25 februari 2005 (protokollet felaktigt daterat 2004) ansågs ärendet avslutat.

⁵⁵ Tom Sandqvist, ”*Transire* – Ann Edholm i Helsingborg” och ”Ann Edholm”, www.statenskonstrad.se, den 1 november 2006.

⁵⁶ Denna del av Tom Sandqvists analys finns också i en broschyr utarbetad av Statens konstråd och tillhandahållen i tingsrättens väntrum.

Som visuell gestalt bygger Transire med andra ord på ett slags sinnrik perspektivverkan där dessutom flyktlinjerna i själva målningen går in mot det svarta mittpartiet, som i sin tur leker med byggnadens svarta kroppsvolum ovanför glaspartiet. På respektive plan upplevs i första hand de 60 centimeter breda banden så att känslan uppstår av att ”vada i färg” upp till knäna, som Ann Edholm uttryckte sig i projektbeskrivningen. Samtidigt väcker och förstärker intrycket från t.ex. parkeringsplatsen nedanför tingshuset eller från hamnen ett stycke därifrån upplevelsen av den på just centralperspektivet byggda kompositionen. En fundamentalt avgörande aspekt är också det faktum att mötet mellan målningen och väggen i exakt den punkt där glasfasaden ”slutar” vid tredje pelaren i riktning mot det träbekladda entrépartiet utgörs av en några millimeter hög reliefverkan, som gör att målningen kan uppfattas som en av dörrar och öppningar genomstungen kropp i korrespondens med besökarens egen kropp i rummet.”

Sandqvist fortsätter med att relatera konstverket till Ann Edholms konstnärskap i övrigt, medan jag letar efter sätt att relatera konstverket till det tingshus som det är en integrerad del av. Sandqvist nämner slutligen denna aspekt:

”Även de två rummen innanför glasfasaden framstår plötsligt som ett slags transiteringsrum för blicken som söker helhetsbilden, blicken som utifrån sveper över och tränger igenom fasaden för att i de bågiga rummen studsar mot dörrarna och i tanken sedan tränga igenom öppningarna och därigenom överskrida rummets och den konkreta verklighetens egna begränsningar, om du inte råkar vara domare, nämndeman eller åtalad, för då går du in i målningen som Wu Tao Tzu gick in i bilden i den kinesiska legenden. Här väntar överskridningen.

Med tanke på titeln är Transire en i sanning transcendental målning i ordet mest bokstavliga bemärkelse.”⁵⁷

Målningen har alltså tolkats som ett transiteringsrum, vilket kännetecknas av att personer passerar genom det med olika bakgrunder och olika mål. Blicken söker något som kanske inte finns där, studsar och överskrider begränsningarna. Det ligger nära till hands att uppfatta detta som ett uttryck för en vår tids syn på rätten, där vi letar efter rättvisa, legitimitet och sammanhang, och

⁵⁷ Den som vill ge analysen ytterligare en dimension kan ta del av Lars Vilks kommentar på <http://www.vilks.net/?p=264> (med efterföljande diskussion längre ned).

när vi inte hittar det tvingar vi på rätten en godtyckligt vald struktur och går vidare.

De tre konstverken kan ses i ett sammanhang. De reflektioner jag gör i den fortsatta framställningen gör jag ur juristens – särskilt domarens och rättshistorikerns – perspektiv.

Ett sätt att analysera konstverken är med hjälp ett innanför- respektive utanförperspektiv.⁵⁸ Glasmålningen och mosaiken är båda beställda av tingshusbyggnadsskyldige, där häradshövdingen och nämndemännen var de inflytelserika. De har med all sannolikhet själva valt ut konstnären och de har kunnat påverka utformningen; i fråga om mosaiken står det klart att de beaktade denna möjlighet även om vi inte vet om någon påverkan ägde rum. Tingshusbyggnadsskyldigheten är nu överförd till staten, som låter en privat entreprenör – i detta fall G[eneral] E[lectric] Real Estate – bygga ett tingshus som staten sedan hyr. *Transire* har beställts genom Statens konstråd. Även om tingsrättens personal har fått yttra sig och delta i styrningen av inredningsarbetet, har det inte funnits några kanaler för direkt påverkan mellan domare och konstnär.

Det ligger nära till hands att anta att glasmålningen och mosaiken speglar tingsrättens ledamöters syn på sin uppgift; att dömandet har legitimitet genom sin historiska förankring. Glasmålningen visar det medeltida ursprunget och mosaiken ger en bild av rörelsen från medeltid till nutid. *Transire*, å andra sidan, ger en helt annan bild av rätten; man ser tydliga strukturer men från ett utanförperspektiv där iakttagaren inte riktigt har klart för sig hur och varför. Skulle det å andra sidan vara domarens självbild som återspeglades i konstverket, har vi fått en manifestation av att den lokalt förankrade, välkände domaren har ersatts av en anonym, fyrkantig – men paradoxalt nog färgstark! – tjänsteman.⁵⁹

⁵⁸ Kjell Å. Modéer: ”Nordisk juristkultur en del av rättskulturen. Förändring och stabilitet” i *Nordisk identitet. Nordisk rätt i europeisk gemenskap*, Helsingfors 1998, och densamme, ”Vad är rättskultur? Om vår tids historiska skolstrid vid juridisk fakultet” i *Rätten. En festskrift till Bengt Ankarloo*, Lund 2000.

⁵⁹ Kjell Å. Modéer, ”Det heliga rummet. Domstolsbyggnadernas roll i det civila samhället” i *Lakimies* 2000, s. 1060-1072, jfr också Modéer 1994 s. 55-63.

Inom litteraturvetenskapen talar Erich Auerbach om den figurala metoden eller figuraltolkningen när det gäller att finna betydelsesammanhanget mellan två händelser. Särskilt har berättelserna i Gamla testamentet tolkats som förebud och varsel om de händelser som berättas i Nya testamentet. Den tidigare händelsen förebådar och utlovar den senare, som uppfyller eller fullbordar den förra, utan att det finns något temporalt eller kausalt samband mellan dem.⁶⁰

Ser man *Transire* i förhållande till glasmålningen i Ängelholms tingshus finner man i båda fallen glas och färg, men de har skilts åt. Glasmålningens små färgfält har ordnats till större enheter. Dess tydliga lodräta gräns har blivit en närmast övertydlig vågrät gräns. Rättens aktörer har försvunnit, och kvar är bara de nakna strukturerna som de byggde upp men utan att minnet om deras historia och om skälet till varför de byggdes upp finns kvar. Bilden antyder att den historiska förankringen har ersatts av vilshenhet och tomhet.

Ljuset är betydelsefullt: I glasmålningen kommer ljuset från omvärlden in i tingsalen genom förmedling av glasmålningens symbolik. Genom Kristusbilden och den kristna ljus-metaforen förstärks denna tolkning. I *Transire* kommer ljuset bara till korridorerna mellan glasväggen och väggmålningen. Det kommer aldrig in i tingssalarna.

Fortsätter man Sandqvists liknelse med Wu Tao-Tzu, är hoppet om rätten ute. Wu Tao-Tzu hade utfört en muralmålning i ett kejsarligt palats. I konstverket hade han målat en dörr i ett berg. Han klappade i händerna, gick in genom dörren – och försvann för evigt. Om det är vad rättens aktörer har gjort, är vi tillbaka i de laglösas land nere till *dexter* i glasmålningen. Sandqvists liknelse mellan målningen som en av dörrar och öppningar genomstungen kropp i korrespondens med besökarens kropp understryker detta ytterligare.

⁶⁰ Erich Auerbach, *Mimesis. Verklighetsframställningen i den västerländska litteraturen*, Viborg 2002, s. 58-59, 83-86.

Men glasmålningen kan också ses som tesen och *Transire* som antitesen. Går man in genom en av dörrarna försvinner man inte för evigt. Man hamnar i en annan dörr i ett annat konstverk, nämligen i mosaiken i Ängelholm. Där finns en syntes mellan å ena sidan rättens historiska rötter och å andra sidan den senaste rättsutvecklingen med de ibland motstridiga rättsprinciper som internationaliseringen för med sig. Där upphävs motsättningen mellan den gamla eken och dess transformering till ädelträddörrar genom att ett nytt träd planteras. Där finns förändringens vågor och rättens hjärta, sambandet mellan det gamla, det nya och framtiden, symboler för tro och makt, legitimitet och vidsynthet. Mellan den petrifierade historicitetens och den stelnade strukturalismens stillbilder finns en levande framställning av aktörernas utveckling av rätten.

Med detta synsätt blir också kronologin annorlunda. Glasmålningen är förankrad i den tid som präglades av andra världskriget,⁶¹ *Transire* speglar 1970-talet och ”mordet på det heliga rummet”,⁶² och mosaiken i Ängelholm återspeglar fortfarande rättens ständiga utveckling⁶³ på ett sätt som är relevant i vår tids rättsordning, där svensk rätt är en del av ett gemensamt internationellt och europeiskt rättssystem.⁶⁴

⁶¹ Jfr not 13 ovan.

⁶² Modéer 2000 s. 1071-1072. Jfr även i övrigt not 25 ovan. Jag associerade till 1970-talet redan vid det möte den 24 november 2004 som refereras i not 21, dock utan att *ex tempore* kunna bidra med några reflektioner i frågan då.

⁶³ Jfr t.ex. Kaarlo Tuori, *Critical Legal Positivism*, Aldershot 2002, s. 147-196.

⁶⁴ Modéer 2000 s. 1072. Per Henrik Lindblom, ”Rättegångssalens väggar – om domstolsprocessen i tid och rum” i *Svensk juristtidning* 2002 s. 1-11.